

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1924 kl. 4 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion i andra kammaren, nr 183, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphörande av den nyttjanderätt Åkers styckebruk hittills ägt till begagnande av den mot rekognition anslagna allmänningsskogen.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 183, hava herr *Johansson* i Uppmälby *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, huruvida och på vilka villkor den nyttjanderätt, Åkers styckebruk hittills ägt till begagnande av den mot rekognition anslagna allmänningsskogen, må kunna upphöra samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Samma fråga har tidigare varit föremål för behandling inom riksdagen. I en vid 1921 års riksdag inom andra kammaren väckt motion hemställde herr *Johansson* i Uppmälby, att riksdagen måtte hos regeringen anhålla om skyndsamt förslag om upphörande av den rätt, som Åkers styckebruk hittills ägt till begagnande av de mot rekognition anslagna allmänningsskogar i Åkers, Österrekarne, Daga och Selebo härad av Södermanlands län.

Frågans behandling vid 1921 års riksdag.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, dit motionen hänvisades för förberedande behandling, inhämtade yttrande över motionen från kammarkollegium, som dels hänvisade till sid. 30—41 av kommerskollegii och domänstyrelsens av trycket utkomna underdåniga utlåtande den 23 november 1896 angående statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar (Bih. till 1898 års riksdagstryck, 2 saml. 2 avd. 2 band), dels ock åberopade i tillämpliga delar sitt till andra lagutskottet den 23 april 1920 avgivna utlåtande i anledning av under 1920 års riksdag väckt motion om försät-

Kammarkollegium.

tande ur gällande kraft av förordningen den 22 december 1898 om upphävande av rekognitionshemmans oskiljaktighet från de bruk, varunder de lyda, m. m.

I det åberopade utlåtandet hade kammarkollegium anfört bl. a., att då utövningen av nyttjanderätterna till statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar, vilka nyttjanderätter samtliga tillkommit under äldre tider och under helt andra samhälleliga och ekonomiska förutsättningar än de nuvarande, tilläventyrs kunde medföra ett utnyttjande av skogsprodukter på sådant sätt och i en sådan omfattning, att allmänna nationalekonomiska intressen därigenom bleve lidande, syntes tanken på en avlösning av dessa nyttjanderätter mot ersättning till nyttjanderättshavarna vara värd ett övervägande. Kollegium tänkte därvid exempelvis på bestämmelsen i första paragrafen av 1898 års författning, enligt vilken skogen skulle av skogsförvaltningen behandlas icke blott efter vetenskapliga regler, lämpade efter varje särskild skog och ortsförhållandena, utan även med hänsyn till ändamålet med skogens upplåtande. Det vore givet att om hänsynen till ändamålet med skogens upplåtande (understödjande av viss bruksdrift) gäves alltför stort utrymme vid densamma skötsel, de nationalekonomiska intressena lätt bleve lidande. Detsamma gällde ock för det fall, att nyttjanderättshavaren allenast för att komma i åtnjutande av sin nyttjanderätt uppehölle en bruksdrift efter metoder, som vore fullkomligt föråldrade och oekonomiska. Av dessa skäl hade kollegium icke något att erinra mot en utredning, huruvida och på vad sätt bestående nyttjanderätter till statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar borde avlösas.

*Andra kam-
marens ut-
skott 1921.*

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott anförde i anledning av motionen följande:

»I överensstämmelse med den hemställda utskottet — under åberopande bl. a. av kammarkollegii ovan omtalade utlåtande till 1920 års andra lagutskott — gjort i sitt utlåtande nr 9 har andra kammaren för sin del beslutat, 'att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning snarast möjligt, huruvida åtgärder böra vidtagas för att till kronan återföra rekognitionshemman och till bergsbrukets understöd anslagna skogar samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda'. Genom detta beslut kunde i viss mån även föreliggande motion anses besvarad. Emellertid råder så till vida en olikhet mellan de i nämnda beslut innefattade rekognitionshemman och skogar å ena sidan och Åkers styckebruk å den andra, som i fråga om det senare kronans äganderätt till skogen måste anses obestridd och heller icke av någon blivit bestridd. På grund härav har utskottet ansett, att föreliggande fråga bör behandlas för sig, även om utredningen av densamma lämpligen kan överlämnas åt samma myndighet, som eventuellt kan komma att utreda den andra mera omfattande frågan.

Utskottet delar i huvudsak de synpunkter, som av motionären framhållits. Sedan kanontillverkningen vid bruket nedlagts på 1860-talet, då tackjärnskanoner upphörde att användas, har kronan icke haft samma behov som förut att anlita Åkers styckebruk. Utskottet kan icke finna, att från statens sida numera skulle föreligga något särskilt intresse av att på här ifrågavarande sätt hava ett visst bruk bundet för eventuella beställningar.»

I fråga om själva yrkandet hade utskottet ansett sig böra vidtaga några formella ändringar, däribland den, att hemställen uttryckligen gjordes, att det begärda förslaget skulle föregås av en utredning; och syntes det utskottet, att denna utredning även borde omfatta frågan, huruvida icke, med den rationellare skogsvård, som numera är möjlig, brukets egen skogstillgång kunde anses vara tillräcklig för driften.

Med åberopande av det anförda hemställde utskottet, att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning med förslag om upphävande av den rätt, som Åkers styckebruk dittills ägt till begagnande av den mot rekognition anslagna skogen i Åkers, Österrekarne, Daga och Selebo härad av Södermanlands län.

Denna utskottets hemställen bifölls av andra kammaren, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som för förberedande behandling hänvisade detsamma till sitt andra tillfälliga utskott.

*Andra kam-
marens beslut
1921.*

Utskottet anförde då följande.

»Till en början är härvid att anteckna, att utgångspunkten för utskottets uppfattning i den föreliggande frågan är en annan än den, som kommer till uttryck i andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts åberopade utlåtande nr 13, där sistnämnda utskott till stöd för sin hemställen om bifall till motionen åberopar, att andra kammaren för sin del redan bifallit samma fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, 'att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning snarast möjligt, huruvida åtgärder böra vidtagas för att till kronan återföra rekognitionshemman och till bergsbrukets understöd anslagna skogar samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda'. Säsom bekant har första kammaren, efter hemställen av dess andra tillfälliga utskott, beslutat att för sin del *icke* biträda andra kammarens berörda beslut om en allmän utredning angående återförande till kronan av rekognitionshemman och till bergsbrukets understöd anslagna skogar. Utskottet kan icke heller för sin del godtaga samma andra kammarens utskotts uttalande därom, 'att kronans äganderätt till skogen (till Åkers styckebruk) måste anses obestriddlig och heller icke blivit av någon bestridd'. Utskottet har av föreliggande utredningar ansett sig finna, att det icke torde vara osannolikt, att, i händelse av tvist med eller rättegång i förevarande avseende mot ägarna till Åkers styckebruk, jämväl ägarna till inom Åkers, Österrekarne, Daga och

*Första kam-
marens ut-
skott 1921.*

Selebo härad i Södermanlands län belägna häradsallmänningar, från vilka ifrågavarande rekognitionsskogar synas vara avvitrade, skola hava intressen att bevaka.

Andra kammarens berörda utskott åberopar ett från kungl. kammarkollegium över motionen inhämtat yttrande, däruti kungl. kammarkollegium hänvisar till ett av kungl. kommerskollegium och kungl. domänstyrelsen den 23 november 1896 avgivet utlåtande angående statens till bergshandterings understöd anslagna skogar, innefattande jämväl å sid. 30—41 en utredning angående 'Åkers styckebruks rekognitionsskog, belägen i Åkers, Daga, Selebo och Österrekarne härad av Södermanlands län'. Ehuru för ärendets bedömande synnerligen upplysande och uttömmande, torde det bliva för vidlyftigt att här intaga berörda utredning i sin helhet och får utskottet därur endast åberopa följande förhållanden:

Sedan bruket blivit den 26 mars 1640 av drottning Maria Eleonora, till vars livgeding det kommit att höra, försålt till enskilda, och bruket därefter år 1654 erhållit privilegium att 'gjuta kanoner och dem var som helst försälja', blev bruket därefter under 1700-talet av vederbörande myndigheter, såväl Kungl. Maj:t och kronan som riksdagen genom dess 'sekreta' utskott, omhuldat och gynnat genom tilldelning av kolning å allmänningarna och annorledes. Genom resolution den 7 maj 1802 bestämde därefter Kungl. Maj:t, att en areal av 14,500 tunnland skulle 'bruket anvisas' vilket område därefter blev år 1803 uppmätt och kartlagt genom förrättning, som efter tvist emellan häradsborna och brukets ägare den 12 mars 1816 fastställdes, därvid bestämdes, att såsom häradsallmänningar skulle kvarstå cirka 52,000 tunnland. I 1802 års berörda resolution uttalas vidare: 'att bruksägaren såväl hädanefter som hittills bör vara förbunden, att, när någon rekvisition av kanoner och ammunition för Kungl. Maj:ts och kronans behov göres, då i den mån inställa all annan tillverkning, att Kungl. Maj:t och kronan i rättan tid erhåller sin beställning, anse kollegierna honom även böra för de skogstrakter, styckebruket erhåller, till Kungl. Maj:t och kronan erlægga den rekognitionsavgift, som enligt författningarna bör betalas av allmänningsskogar, vilka till tackjärnsblåsning upplåtas'. I detta sammanhang omnämnes jämväl brukets skyldighet, att, 'när så påfordrades', lämna 1,500 skeppund kanoner och ammunition till kronan, allt mot gängse priser. I berörda resolution den 12 mars 1816 åberopas såsom skäl, 'att bruket genom tid efter annan utfärdade privilegier och författningar alltid blivit bibehållet vid dess av ålder innehavda rättighet till skogsfång från allmänningsskogarna, vilka utgjort den skog, varpå styckebruket varit grundat'. De myndigheter — kommerskollegium och domänstyrelsen — vilka utfört nu ifrågavarande utredning, betona uttryckligen, att efter deras förmenande någon skyldighet, såvitt handlingarna utvisade, icke före 1802 års resolution ålegat Åkers bruk att efter rekvisition leverera viss kvantitet varor till kronan och att brukets rätt till skogsfång från allmänningarna

tillkommit långt innan den omtalade skyldigheten omnämnts. Dessa myndigheter framhålla, 'att det icke med fog kan sägas, att berörda skyldighet, vilken för övrigt bruket uppfyllt i den mån kronan sådan fordrat, utgör grunden för brukets privilegium'. Emellertid har i ärendet blivit upplyst, *dels* att leveranser till kronan, nämligen intill 1860-talet av kanoner och ammunition och därefter av ammunition, alltjämt fortgått, dock icke under 1920, och *dels* att brukets tillverkningskapacitet är och alltid varit, sedan skogarne till bruket avvittrades, många gånger större än vad, som ställdes såsom villkor eller 1,500 skeppund och att detsamma dessutom under senare år betydligt utvidgats. Ur förevarande utredning bör jämväl antecknas, att Kungl. Maj:t enligt nådigt brev den 2 april 1891 icke funnit skäl bifalla utav bruksägarna gjord ansökan om rätt att efter skedd skattläggning till skatte lösa de till Åkers bruk upplåtna rekognitionsskogar. Hushållsplan över skogarnes avverkning är av domänstyrelsen fastställd.

Utskottet förmenar, att en sådan utredning, som uti andra kammarens utskotts hemställan förordas, redan blivit genom nyssberörda myndigheters utlåtande förebragt och att i varje fall det rättsförhållande, som härvid föreligger mellan Kungl. Maj:t och Kronan samt ägarne till Åkers styckebruk, icke kan annorledes än genom tvist inför laga domstol prövas.

Utskottet anser sig böra vidare framhålla. Om den av andra kammaren förordade utredningen skulle leda till någon positiv åtgärd i motionens syfte, skulle detta otvivelaktigt innebära ett annullerande av en redan existerande privat rättighet. Detta innefattar emellertid, såsom ock utskottet i sitt utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om återförande till kronan av rekognitionshemman m. m., anført, ett frångående av den, såvitt känt, i alla kulturländer i lagstiftningen hittills uppehållna grundsats, att civillag icke bör givas tillbakaverkande kraft, en grundsats som utskottet finner vara av fundamental betydelse för samhällslivet. Utskottet vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på, att kungl. kammarkollegium i sitt utlåtande till 1920 års riksdags andra lagutskott, intaget i detta utskotts förenämnda utlåtande, nr 17, anført, att de av kollegium anförda principiella betänkligheterna mot en lagstiftning i syfte att ingripa i redan förvärvade rättigheter gällde i samma utsträckning beträffande de ständiga nyttjanderätterna till bergverksskogarne. Den omständigheten, att dessa skogar icke innehades under äganderätt utan under, visserligen villkorliga, men dock ständiga nyttjanderätter, kunde enligt kollegii uppfattning icke giva anledning till modifikation i ovan angivna grundsats, att civillag icke borde givas återverkande kraft. Utskottet instämmer till fullo i vad kungl. kammarkollegium härutinnan anført.

På grund härav och under åberopande av förut omförmälda utredning angående beskaffenheten av ifrågavarande Åkers styckebruk tillkommande

rätt får utskottet hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.»

*Första
kammarens
beslut 1921.*

Denna hemställan blev av första kammaren bifallen.

I anledning av nu förevarande motion har andra kammarens fjärde tillfälliga utskott anfört följande.

*Andra
kammarens
utskott 1924.*

Utskottet har för sin del icke funnit anledning frånga den ståndpunkt i förevarande fråga, som kom till uttryck i utskottets ovan återgivna utlåtande i ämnet vid 1921 års riksdag och andra kammarens bifall till vad utskottet i nämnda utlåtande hemställde.

Utöver vad tidigare i ärendet förekommit tillåter sig utskottet fästa uppmärksamheten på, att yrkandet i den nu föreliggande motionen erhållit en sådan avfattning, att de skäl, på vilka första kammaren år 1921 avslög den då väckta motionen, såvitt utskottet kunnat finna ej äga giltighet i fråga om den nu begärda utredningen. Denna är fullt likartad med den utredning, mot vilken kammarkollegium på förut angivna, enligt utskottets mening synnerligen starka skäl år 1921 förklarade sig intet ha att erinra.

Utskottet får sålunda hemställa, att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, huruvida och på vilka villkor den nyttjanderätt, Åkers styckebruk hittills ägt till begagnande av den mot rekognition anslagna allmänningsskogen, må kunna upphöra samt för riksdagen framlägga det förslag, var till utredningen kan föranleda.

*Andra
kammarens
beslut.*

Utskottets hemställan blev av andra kammaren bifallen.

Första kammaren, som delgivits andra kammarens beslut, har hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Utskottet.

I anledning härav får utskottet anföra.

Därest den för kammarens prövning nu framlagda hemställan varit av samma innebörd som den hemställan rörande ifrågavarande skogar, vilken av kammaren prövades vid 1921 års riksdag, skulle utskottet kunnat inskränka sig till att hänvisa till det av utskottet då i ämnet avgivna utlåtandet. De i detta utlåtande anförda synpunkterna finner nämligen utskottet fortfarande äga full giltighet. Särskilt vill utskottet framhålla, att det rättsförhållande, som i frågan föreligger mellan Kungl. Maj:t och Kronan samt ägarna till Åkers styckebruk, icke kan annorledes än genom tvist inför laga domstol prövas. Utskottet finner sig emellertid på grund därav att framställningen om statens förvärvande av ifrågavarande skogar nu givits en annan form, böra tillägga några erinringar utöver vad år 1921 yttrades.

Då frågan om den nyttjanderätt, Åkers styckebruk äger till begagnande av den mot rekognition anslagna allmänningsskogen år 1921 fördes inför riksdagen, framställdes krav på utredning med förslag till upphävande av denna rätt. När frågan nu återupptages, har hemställan av samma motionär

ändrats därhän, att en utredning begüres, huruvida och på vilka villkor denna nyttjanderätt må kunna upphöra. Till stöd för framställningen åberopas, bland annat, kammarkollegiets öfver 1921 års motion avgivna utlåtande, vari kollegiet framkastat tanken på en avlösning av nyttjanderätten mot ersättning till nyttjanderättshavarna. Vidare har anförts, att det är ett statsintresse, att staten förvärvar skogar, och att under de senaste årtiondena stora arealer inköpts till kronoparker, däribland ett tiotal forna rekognitionsskogar. I anledning härav vill utskottet betona, att frågan nu synes gälla ett statligt förvärvande mot ersättning av ifrågavarande skogar. Utskottet har då icke kunnat undgå att fråga sig, varför krav framställas på utredning om förvärvande av just dessa skogar. För så vitt utskottet kan finna, föreligga inga i ärendet anförda skäl till statligt köp av dessa skogar framför andra. Och skulle sådana för utskottet för närvarande obekanta skäl möjligen föreligga, lärer det ankomma på vederbörande myndighet att draga försorg därom att de bliva åt staten förvärvade. I varje fall synes icke skäl föreligga, att riksdagen härom gör framställning till Kungl. Maj:t.

Med åberopande sålunda av vad utskottet i frågan anført vid 1921 års riksdag och med stöd tillika av vad ovan framhållits får utskottet hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 20 mars 1924.

På utskottets vägnar:

N. J. F. ALMKVIST.

Närvarande vid ärendets slutbehandling i utskottet: herrar *Almqvist*, *Rooth*, *Franzén*, *Bondeson* *) , *Jönsson*, *J.* *) i Slätåker, *Andersson*, *P.* *) i Arbrå, *Winberg*.

Reservation

- av 1) herrar *Almqvist*, *Franzén* vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.
- 2) herr *Winberg*.

*) Ej närvarande vid slutjusteringen av utlåtandet.